

Rumunsko v letech budování socialismu

Transformace (1948 – 1965)

Komunisté se stali neomezenými vládci země a mohli proto plnit svůj první cíl, a to budovat základy socialismu. V únoru 1948 se konal v Bukurešti sjednocovací sjezd, na kterém byla založena jednotná Rumunská dělnická strana RDS. Vstoupilo do ní 800 000 komunistů a 132 000 sociálních demokratů. V létě 1947 sloučila Zemědělská fronta caranisty Alexandresca, pak MADOSZ a nakonec Svaz vlastenců, přejmenovaný na Národní lidovou stranu. V únoru 1948 byl rozpuštěn parlament a byly vypsány nové volby, kde mohli voliči volit kandidáty Fronty lidové demokracie. Ta získala 405 mandátů, opozice pouze devět. V nové vládě získala RDS 12 křesel, Zemědělská fronta pět a Národní lidová strana jedno křeslo. Premiérem se stal opět P. Groza a do čela prezidia, které vykonávalo funkci kolektivní hlavy státu byl dosazen prof. C. I. Parhon.

Parlament se začal nazývat Velkým národním shromážděním. To schválilo v dubnu 1948 novou ústavu, která kodifikovala likvidaci monarchie a výsledky dosavadního mocenského boje. Ústava říkala, že „všechna moc v zemi vychází lidu“ a zdůraznila „hospodářsko – organizátorskou roli státu“. Poté byla reorganizována ministerstva, zřízena Státní plánovací komise, Komise státní kontroly, policie byla reorganizována v Lidovou milici a byla vytvořena Bezpečnostní komise. Proběhla i reforma na soudech, ve státní a komunální správě, orgánech bezpečnosti a armádě. Byly zrušeny místní správní orgány, místo nich se volilo do „lidových rad“, kam bylo zvoleno 100 000 občanů, z nichž bylo 47% členy RDS. V červenci 1950 se nově ustanovilo územně správní dělení státu. Bylo vytvořeno 28 krajů, 177 okresů a 4052 obcí. Osm velkých měst obdrželo zvláštní statut.

Byl schválen zákon o znárodnění, podle něhož přešlo do rukou státu 1609 největších soukromých podniků. Následovně byly vyvlastněny také banky, spořitelny a pojišťovny. V roce 1948 byla nastartována reforma školského a vzdělávacího systému. Důsledně se také omezila činnost církve. Pravoslavná církev byla dekretem vlády z roku 1948 okleštěná a téhož roku byla řecko – katolická církev sjednocena s pravoslavnou. Všechny církevní školy byly zestátněny, ale odlučka církve od státu provedena nebyla. Při agrární reformě byl znárodněn statkářský majetek do 50 hektarů, vyňatý z původní reformy. Problémy přetrvávaly a nevyřešilo je ani potrestání hlavního viníka – kulaka. Na roky 1950 – 1955 byl přijat první pětiletý plán, který preferoval industrializaci průmyslu, kolektivizaci zemědělství a rozvoj energetiky.

Počátkem 50. let došlo k hrubému zasahování státních orgánů do života normálních obyvatel i stranických špiček. Někteří pracovníci státního a stranického aparátu byli odsouzeni a popraveni. To byl případ Patrascanua a předáka liberální strany Bratianua. Obvinění byli Paukerová a Luca. Probíhaly masové deportace lidí z měst do stepí Baraganu. Oporu represivního aparátu tvořila vojska ministerstva vnitra a početná armáda (500 000 vojáků), v zemi nadále zůstávalo 100 000 sovětských vojáků.

V roce 1952 se přiblížila rumunská ústava ústavě SSSR. Objevil se nový termín Maďarská autonomní oblast, kterou tvořilo území obývané sikulskými Maďary. Národnostní politika v Rumunsku v podstatě kopírovala sovětský vzor, tedy rozvoj menšinového školství, kultury, tisku... Týkalo se to menšin Němců, Ukrajinců, Tatarů a Arménů. Tvrdý byl naopak postoj tradičně k Židům a Srbům z Banátu, jejichž část byla deportována do stepí Baraganu.

V listopadu 1952 se konaly volby do Velkého národního shromáždění, ve kterých získal Fronta lidové demokracie 98,84% hlasů. Předsedou vlády se stal generální tajemník ÚV RDS G. Georghiu – Dej. V padesátých letech probíhal uvnitř RDS mocenský boj, v němž zvítězil v létě 1952 G.G – Dej. Poraženi byli Paukerová, Luca, Georgescu, Radaceanu aj. V létě 1953 zemřel Stalin a také v Rumunsku nastal proces destalinizace. Hlavní viník G. G. Dej

však obvinil Paukerovou, Lucu a Georgesca a sám se prohlásil za velkého bojovníka za demokracii.

Plénium rozhodlo o zmírnění tempa industrializace, důraz na těžký průmysl a zpomalení tempa kolektivizace a dočasně byla přerušena stavba kanálu Dunaj – Černé moře. Rumunsko na tom nebylo hospodářsky vůbec špatně. S pomocí ČSSR a NDR se rozjela industrializace a pokrok nastal také v zemědělství. Dodávalo se zboží na úvěr do Albánie, Maďarska, Koreje, Vietnamu a jiných socialistických zemí. Se západními zeměmi byly vztahy napjaté, až v roce 1955 Rumunsko přijalo Listinu základních práv a svobod. Ve druhé polovině 50. let byla ekonomika vcelku konsolidovaná. Rumuni se báli semena kontrarevoluce a proto se ochotně podíleli na sovětském úderu proti revoluci. V Sedmihradsku a Moldavsku však byla podpora revoluce velká.

V roce 1956 provedla vláda sociální reformu a získala úvěr od SSSR, provedly se také určité změny v hospodářství. Cílem bylo uspokojit obyvatelstvo a nezavdat příčinu revoltám. Na přelomu 50/60 let vláda konstatovala úspěšné dovršení „vítězství socialismu“. Na III. Sjezdu RDS v červnu 1960 se nic podstatného nezměnilo. Cílem bylo vytvoření podmínek pro „přechod ke komunismu“. Generálním tajemníkem se stal Dej, který od roku 1961 zastával funkci předsedy Státní rady, tedy hlavu státu. Na začátku 60. let se vyhrótily spory se Sovětským Svazem, Chruščov měl odlišný pohled na budoucnost socialistického tábora. Rumuni proto nelibě nesli otázku „nadnárodní ekonomické spolupráce“ a podobné úvahy brali jako zasahování do suverenity jednotlivých zemí. Rumunsko se nechtělo stát periferií socialistického tábora, tudíž budovalo ocelárny v Galati, chemický a loďařský průmysl. Probíhala rumunsko – jugoslávská spolupráce na stavbě vodního díla v soutěsce Železná vrata na Dunaji.

Rumunsko využilo sovětsko – čínského sporu. V roce 1963, kdy tento spor vyvrcholil zaujali Rumuni neutrální postoj a obnovilo diplomatické styky s Albánií, přerušené kvůli kladnému postoji této země k Číně. Rumuni odmítali mezinárodní komunistickou konferenci, na níž by ostrakizovali Číňany. Snahy Chruščova vyvolat vzpouru proti Dejovi byly neúspěšné. Dej dokonce nepřijel na Chruščovovy narozeniny, naopak vyslal delegaci do USA. V září 1963 byl zrušen Institut M. Gorkého a došlo ke změně ruských názvů. Západní kultura a zakázaní autoři byli povoleni. Rumunští komunisté přestali být poslušnými sluhý Sovětského svazu, na druhou stranu se socialismu zřící nechtěli.

Dej chtěl vytvořit vlastní rumunskou zahraniční politiku v rámci socialistického tábora. Nejvíce mu pomáhali premiér I. Maurer a tajemník ÚV RDS N. Ceausescu. Proti revizionismu Chruščova vytvořili Rumuni vlastní dogmatismus – stalinismus naruby. Neostalinská a nacionalistická doktrína, kterou později aplikoval Ceausescu. V realitě však byla antidemokratická, antiracionální a antinacionální. V dubnu 1964 byla na plénu ÚV RKS definována „rumunská národní a specifická cesta k socialismu“, ve které byly vyřčeny otázky na možnosti socialistického satelitu. Zásady autonomie rumunské politiky obsahovalo usnesení pléna nazvané „Prohlášení k postoji RDS k otázkám mezinárodního komunistického a dělnického hnutí“.

Když v roce 1965 L. I. Brežněv nastínil politické cíle sovětské diplomacie, Rumuni byli proti. Odmítali posílení kompetencí v rámci Varšavské smlouvy a nesouhlasili s přítomností sovětských vojsk na území členských zemí. Rumunsko tím získalo jisté sympatie, nakonec byl ale potvrzen současný stav.

„Reálný socialismus“ (1965 – 1980)

Na přelomu let 1964/1965 se Dejův zdravotní stav zhoršil a v březnu roku 1965 skonal. Do funkce tajemníka strany byl zvolen 22. března Nicolae Ceausescu. Mnozí doufali, že v něm najdou poddajného a neškodného panáka, zle se však přepočítali. V červenci 1965 se konal XIV. sjezd strany, na kterém se opět přešlo k názvu Rumunská komunistická strana.

Potvrdilo se důsledné plnění stanoveného plánu a předpoklady k industrializaci a modernizaci. V polovině 60. let totiž bylo Rumunsko mělo relativně fungující ekonomiku zhruba na úrovni Řecka či Portugalska.

Nový vládce Ceausescu přenesl odpovědnost za stalinistické zločiny na Deje a ministra vnitra Draghiciho. Poté nastaly rehabilitace obětí, které však prošly i přes Brežněvův odpor. Usilovně také pracoval na zvýšení své oblíbenosti formou slibů ve zlepšení sociálních podmínek obyvatel a vlasteneckým pojetím politiky. To se zamlouvalo západu, který v něm spatřoval „svého“komunistu.

V srpnu roku 1965 byla schválena nová ústava, ve které se Rumunsko stalo socialistickou republikou. Nastala správní reforma a došlo ke změnám ve výrobě a efektivitě práce, vnucoval se západní model rodiny a jiné mravní kodexy, které však neměly výraznější dopad. Sám také posílil vlastní moc a na důležitá místa dosadil své lidi. Odstranil G. Apostola a jeho funkci předsedy Státní rady obsadil sám. Stal se také náčelníkem Hlavní politické správy a předsedou Fronty socialistické jednoty.

Počátkem února 1967 se znovu navázaly diplomatické styky s NDR, čímž se porušila dohoda o koordinaci mezi socialistickými zeměmi. Rumunsko také odsoudilo izraelskou akci proti Palestincům jako agresi, stálo tedy na straně Izraele při arabsko – izraelské válce. Specifický byl vztah Rumunska k Československu. Ceausescu odsuzoval reformisty z boření vedoucí úlohy strany, ale odmítl vnější zásah do suverenity „nezávislého státu“. Naoko podporoval proces „pražského jara“, ale osobně byl razantně proti, poněvadž se obával, že něco podobného by se mohlo stát i v Rumunsku. Nakonec ale 21. srpna Rumunsko odsoudilo invazi vojsk Varšavského paktu, kterou označily za úder proti jednotě komunistického světového hnutí. Ceausescu však nechtěl styky se socialistickými zeměmi přerušit úplně, obchod s těmito zeměmi dosahoval 90% a převládala zde také obava, že by podobný osud jako ČSSR mohl postihnout i Rumuny.

Počáteční pětileté hospodaření Ceausescovy vlády skončilo relativně dobře. Rozvinul se průmysl, který se podílel více než 60% na tvorbě národního důchodu. Využilo se tehdy nedokonalosti mechanismu hospodářských styků mezi zeměmi RVHP. K prosperitě přispívala také vysoká těžba ropy, dostatečné výnosy v zemědělství a spolehlivé zásobování města venkovem. Obyvatelé byli poměrně slušně zásobeni spotřebním zbožím, platy a celkově životní úroveň se zvyšovala. Podařilo se také překonat hospodářské škody způsobené katastrofálními záplavami v roce 1970.

Ceausescu toho využil k masivnímu budování kultu osobnosti. Lidé ho rádi a upřímně nazývali „Nejmilovanější syn lidu“, „Titán titánů“, „Všemocný bůh“, „Dunaj myšlenek“ atp. To posílilo jeho vlastní výjimečnost, nadřazenost a neomylnost, kterou prosazoval svá rozhodnutí jako posláním, která se musela za každou cenu splnit. V červenci 1971 vyhlásil ideologický program, který byl obdobou stalinismu.

Sedmdesátá léta však znamenala postupný hospodářský úpadek Rumunska. XI sjezd RKS z roku 1974 potvrdil Ceausescovu vizi „rumunské cesty socialismu“ a dokončení cesty Rumunska ke komunismu. Ve skutečnosti to byl začátek konce. V 70. letech se začali objevovat první disidenti, jako byli P. Goma nebo K. Király.

Dne 4. března 1977 postihlo Bukurešť a jiné oblasti Rumunska ničivé zemětřesení, které si vyžádalo 1 541 lidských obětí a 35 000 zničených budov. Škody činily 11 mld. lei. Koncem 70. let se situace vyhrotila. Národní důchod klesl, zemědělství nefungovalo, zdražily se potraviny a vážlo zásobování. Dluh se zvyšoval v důsledku nedostatku potřebného množství nafty, jejíž těžby se omezila. Záliba Ceausesca v gigantických dílech ekonomice také neprosperovala. V roce 1977 začali stávkovat horníci v Lupeni a tyto akce se později stávaly početnějšími. Oslava Ceausescových 60 narozenin už zvonila umíráček komunistickému režimu v Rumunsku, protože situace nezadržitelně spěla ke konci. Propast mezi režimem a lidem byla příliš hluboká.

Literatura :

M. Tejchman – Dějiny Rumunska, Praha 1997

R. Pech - Slovanský přehled, 3/92

M. Tejchman – Slovanský přehled, 1/94, 4/97

Zpracoval **Václav Tichý**